

Horváth Pál
új születése
Győr 1927

Keresztelő János.

Az újszövetségi kornak bekövetkezése nem történt az emberiségre nézve egyszerre, mintegy váratlanul. Századok hosszú során át hirdették a próféták a jobb kor eljövetelét, amelyet az „égnek felhőiben“ leszálló „Messiás“ fog teremteni. Sőt az utolsó próféta, Malakiás, azt is megírta, hogy mielőtt bekövetkeznék az „itélet nagy napja“, elküldi az Úr az Ő angyalát, ki megtisztítja az utat Ő előtte és eljő a szövetségnek követe, a kinek az lesz a hivatása, hogy mint Illyés próféta szerepeljen, ki „az atyáknak szívöket a fiakhoz hajtja és a fiaknak szívöket az atyákhoz“ (Mal. 3. 1. 4 5. 6). Vagyis még az is megmondattott előre, hogy előkészítője is lesz a jobb kornak, — előfutárja, előhírnöke az Úrnak, hogy a nép annál könnyebben megismerhesse, annál jobban ragaszkodhasson majd hozzá.

Az utolsó próféta elnémulása óta közel 400 esztendő viharzott el a „választott nép“ felett s a jobb kor hajnala csak nem akart felderülni. Politikai s vallásos sülyedésben leledzett a nép, mely az előtt a hatalom jeleit mutogatta s az „egy igaz isten“ imádatával dicsekedett. Oda lett a nemzeti szabadság és függetlenség, — oda lett az igazi, mély vallásosság, mert a pártok önmaguk hasznát keresték még az oltár körül való forgolódásban is.

Méltán sóvároghattak tehát a jobb lelkek az után az idő után, melyet a próféták olyan ragyogó színekkel festettek. — Méltán óhajthattak tehát, hogy legalább az az úttörő, az az előhírnök jöjjön már, a ki egyengetné számokra a remények teljesedésének útját, — hadd nyernének legalább biztatást, ha már a mindennapi élet sanyarúságai között kell élniök.

És a sóvárgás, a vágyakozás csak nem akart teljesülni. Még csak próféta sem volt, ki vigasztalagatta volna őket. Elnémult az Úrnak a néphez szóló szava, — nincs többé mondanivalója. S a próféták jóslatai? . . . ki tudja mikor fognak betelni? !

De az Úr nem hazudtolta meg a prófétákat, kik az Ő nevében szólottak. Kezdték betelni az idők s hogy az emberiség észrevegye magát: az Úr elküldi követét, ki egyengesse előtte az utat.

A követ Keresztelő János.

Egy rokonszenves alak, ki lebilincseli érdeklődésünket hivatásával, — leköti figyelmünket hivatása teljesítésének módjával, —

bámúlatra ragadja egész lényünket jellemének szilárdságával, tisztaságával, valódi szeplőtlen voltával s sajnálatunkat ébreszti fel szomorú végsorsával.

Ez alakot akarjuk közelebbi megvilágításban bemutatni, a ki mindenesetre megérdemli, hogy foglalkozzunk vele, — megérdemli, hogy szereplésének egyes mozzanatait tanulmány tárgyává tegyük. Annnyival is inkább, mivel eddigelé önálló magyar tanulmány-nak nem képezte feladatát a vele való foglalkozás. A mit Stromp László a Budapesti Szemlében (1901-ben) írt, egészen más irányú, mint az, a mi e sorokban célozva van, mert az a Suderman H. „Johannes“ színművének megjelenése alkalmából írt „felvilágosító“ közlemény, ellenben ennek más a célja s rendeltetése.

I.

Az újszövetségi írók közül Lukács evangélista nyújtja a legtöbb adatot K. J.-ra vonatkozólag. Irata első részében egész körülményesen tárja elénk származásának történetét. Ha előadásából elhagyjuk a csodás dolgokat, melyekkel jónak látta az ismert adatokat kiszínezni csak azért, hogy K. J. személye annál méltóbb legyen ahoz, a kinek „arca“ előtt elküldetett, előttünk fog állani a K. J. születési története egészen elfogadható alakban. Azokat a csodás mozzanatokat bátran mellőzhetjük, mert nem egyebek, mint hallgatólagos párhuzamba állítások különösen a Sámson és Sámuel történetével. Mint ezeknek, úgy K. J.-nak a születése is olyan körülmények között történik, a melyeket a legenda állít elő, hogy maga a személy annál nagyobbá, annál tiszteltebbé váljék.

Kihámozva azért a tiszta magot a körülvevő hüvelyből K. J. születésére vonatkozólag a következő adatokat lehet elfogadnunk, mint a melyek ellen kifogást nincs okunk emelni:

Atyja Zakariás volt. Papi hivatalt viselt s mint ilyennek az Áron családjából valónak kellett lennie. Az Áron két fiának nemzetsége közül a tekintélyesebbnek, Eleázárnak az utódja s ivadéka volt, kinek családjából Dávid, mikor a 24 papi rendet megalkotta, 16-ot vett fel, míg az Ithamár családjából csak 8 jutott be a jelzett rendek közzé (Krón. I. 24₂₋₄.) Az Eleázár fiai között találjuk a 8-ik helyen Abiát, a kinek a nemzetségéből valónak mondja Lukács Zakariást. Ez az Abia tehát nem tévesztendő össze a Roboám király fiával, kit Maaka, az Absolon leánya s Roboám legkedvesebb felesége szült.

Anyja Erzsébetnek van nevezve Lukácsnál, ki őt az „Áron papnak leányai közül való“-nak mondja. A név emlékeztet magának Áronnak felesége nevére, ki Elisaba volt, Aminadab leánya, Nahassonnak huga s négy fiút szült: Nádábot, Abihut, Eleázárt és Ithamárt. (II. Móz. 6₂₃.)

A szülékre vonatkozó adatok ellen nincs okunk kifogást tenni. Annál homályosabb azonban az a kérdés, hogy hol lakott Zakariás és Erzsébet?

Erre a kérdésre a körülményesen író Lukácsnál csak ennyi útbaigazítást találunk: „mikor felkelt volna Mária azokban a napokban, elméne a hegyes tartományba nagy sietséggel Júdának városába és beméne Zakariásnak házába és köszönté Erzsébetet“ (Luk. 1 39.) és „Judeának hegy között való egész tartományában kihirdettetének mindazok a dolgok“ (t. i. Zakariás némasága, K. J. fogantatása, majd születése. Luk. 1 67).

Lukácsnak e két adatából volna tehát megállapítandó, hogy hol lakott Zakariás és Erzsébet, hol született Keresztelő János?¹⁾

Mária názáreti lakos volt, a mint Luk. 1 26. bizonyítja, vagyis Galileában lakott. Innen ment „nagy sietséggel“ „a hegyes tartományba, Judának városába.“ Egy más tartományba kellett mennie, ha meg akarta látogatni Zakariásékát, a kik „hegyes“ vidéken, „Júda város“-ban laktak.

Az a kérdés már most, hogy ebben a „hegyes tartomány“-ban, Júdeában, hol volt a Zakariásék lakhelye?

Ha egyszerűen úgy vesszük a dolgot, hogy Júda városa alatt valamely e tartománybeli hely értendő, akkor nem kell keresnünk, hanem azt mondjuk: ott laktak Zakariás és Erzsébet Júdeában! . . . De ez természetesen határozatlanságra mutatna.

Ha a „Júda városa“ alatt „Júdának a városa“ és pedig „fővárosa“ volna értendő, akkor Hebron volt K. J. születési helye, mint amely város a Jósue 14 12. 13. szerint, valamint ugyan-csak Jósue 21 11. szerint is Kálebnek, Jenufé fiának lett örökségül adva, mely a Júdának hegyén feküdt s abban az időben, mikor az osztozkodás volt, Kirjáth-árbát nevet viselt Arbárol, ki „nagy ember volt az anakimok között“. (Jósue 14 15). Maga a város egyenesen a „gyilkosok mentségének városa“ volt s mint ilyen előkelő helyet foglalt el (Jós. 21 13.).

De hát csakugyan Hebron értendő-e „a Júda városa“ alatt? „Csak feltevés“ — mondja Keim „Geschichte Jesu“ c. művében²⁾ — hogy a „Júda városa“ alatt a leginkább eként neveztetni szokott „Hebron“-t, e dél-júdeai várost értik. Természetes, hogy feltevés, mert úgy gondolkoznak, hogy ha Hebronról volna szó egész határozottan, akkor a görög szöveg így szólna: „εις την πόλιν Ἰουδα“, holott csak így szól: „εις πόλιν Ἰουδα.“ Mint feltevés aztán épúgy megállhat, mint a fentebbi, mert bizony a „την“ szócska igen könnyen kimaradhatott a szövegből.

Azonban van még egy harmadik feltevés is, amely a „Júda városa“ alatt „Juta“, „Jutha“, vagy „Jutta“ városát érti, mely

¹⁾ Nem tartom a magamrészéről fölveendőnek a Luk. 1 31. ezen kifejezését „Elméne (Zakariás) házához“, mert szerintem ez csak arra vonatkozik, hogy miután a templomi szolgálat ideje letelt, Zakariás visszatért hajlékába. Vagyis a görög szöveget: „ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ“ nem értem úgy, hogy valahonnan más helyről, más faluból, vagy városból tért volna haza Zakariás.

²⁾ III. k. Zürich 1875. 122. l.

szintén júdeai hely lett volna és pedig ott a Júda-hegység vidéken, a mint ezt Jósué 15⁵⁵ és 21¹⁶ is igazolják, melyek közül az első hely „Jutá“nak, a második „Juttá“nak említi, de a kettő határozottan egy és ugyanaz a papi város. Ez a város ott volt Hebron környékén, ettől „másfél órányira délre és tizedfél órányira ugyancsak délre Jeruzsálemtől, — ott hol a petrai Arabia pusz-tájával szemben a nyugati Jordán hegyhátnak legmagasabb emel-kedése lejtősödik¹⁾. Hogy e föltevés megálljon, azt kell elfogadni, hogy a görög szövegben „Ιούθα“ helyett „Ιουδα“ iratott, vagyis a *thétát deltával* cserélték fel, ami Michaelis szerint igen könnyen megtörtént, mert a θ-át hol erősebben, hol gyengébben hangoz-tatták a kiejtés alkalmával. Ezt fogadja el Leopold²⁾, — Mack-night³⁾, — és Mandel.

Hogy e három feltevés közül melyik az elfogadhatóbb? . . . Ki tudná határozottan megállapítani? Legkényelmesebb az elsőhöz csatlakozni; az írásbeli-hiba ejthetés szempontjából igen könnyű az utolsóhoz állani, mert mégis könnyebb egy betűt, ha az han-goztatható erősen is, gyengén is, tévesen leírni, mint egy egész szót kihagyni. És miután nincs rá semmi alaposabb okunk, hogy eme második feltevéshez ne álljunk, elfogadjuk, hogy Keresztelő János szülei Júta papi városban laktak s Mária ott látogatta meg az ő rokonát, Erzsébetet.

Máriának ez a látogatása azonban igen nagy kérdés. Nagy azért, mert Názáret és Juta igen távol estek egymástól. Názáret ott fent Galileában feküdt, a honnan Máriának Samárián kellett keresztül mennie, hogy Judeába s ennek Juta városába juthasson. Hosszú és fáradságos út várt reá, amelyet semmi esetre sem tehetett meg három nap alatt, amint Keim gondolja, kinek ezt a nézetét Mandel egyenesen: „tudományos fitogtatás“-nak nevezi.⁴⁾ Kellő alkalmatosság mellett is hosszabb időt vett igénybe az oda juthatás. Mandel aztán, hogy megkönnyítse Máriának ezt az út-zását, azt gondolja, hogy ő nem Názáretben lakott, hanem Beth-lehemben, „saját városában“, ahonnan már könnyebb szerrel látogathatta meg Zakariásékat.

Részünkről, ha nem fogadhatják el a Keim három napos felvételét, nem járulunk a Mandel felvételéhez sem, mert nincs rá semmi okunk, hogy a Lukács által jelzett Názáretet elvessük s Bethlehemet fogadjuk el. Ha már Mária csakugyan ellátogatott Erzsébethez, amit nem vonhatunk kétségbe, hiszen rokont ment

¹⁾ Mandel Th. H. „Die Vorgeschichte der öffentlichen Wirksamkeit Jesu . . . Berlin. 1892. 1. l.

²⁾ Leopold Justus Günther Eduard: „Johannes der Täufer“. Hannover 1825. 24. l. Megjegyzendő azonban, hogy L. bár Jutat tartja elfogadandónak. végeredményben csak ezt meri mondani: „Zakariás lakhelye s K. J. születési helye a júdeai hegy-vidéken keresendő.“

³⁾ Harm. Ev. Sect. IV.

⁴⁾ i. m. 100 l.

megnézni, a kinek szerencsekívánatokkal akart kedveskedni, hogy az Úr elvette gyalázatát, akkor mehetett Názáretből is, mert arról szó sincs a Lukács tudósításában, hogy mennyi idő alatt tette meg a hosszú s fárasztó utat. Megtette annyi idő alatt, a mennyi alatt megtehetette. Hogy „nagy sietséggel“ ment, egészen természetes. Hosszú út állt előtte s igyekezett minél gyorsabban haladni. Sőt abból a körülményből, hogy „mintegy három hónapig“ maradt Erzsébetnél, (Lukács 1⁵⁶) talán következtethetni is, hogy csakugyan nagy utat tett, amelyet nem akart azonnal ismét megtenni, hanem mintegy húzamosabb ideig pihente ki a fáradsalmakat s ott időzött jó darabig, hiszen úgyszólván volt Názáret és Juta között a távolság s így látogatást nem sokszor tehetett rokonainál.

Eként tisztázva Zakariás és Erzsébet lakhelyének kérdését, áttérhetünk magára a születési történetre.

Lukács tudósítása szerint Zakariás is, Erzsébet is idős emberek voltak, kik már nem is gondoltak arra, hogy az Úr megáldja őket a házassági szövetség legdrágább ajándékával. Lukács aztán, hogy elfogadtassa, hogy ezen idős házaspárnak mégis gyermeke születik, angyalt szerepeltet, a ki megjelen a templomban Zakariásnak és tudtára adja, hogy gyermekek fog születni. Megmondja az angyal azt is, hogy Jánosnak kell majd nevezni, azaz a gyermek fiú lesz, kinek nevében benne kell lenni annak a tudatnak, hogy az Úr könyörülő (János = az isten könyörülő). Sőt kiterjeszkedik az angyal arra is, hogy ez a gyermek Zakariásnak öröme és vigasságára lesz „és sokan fognak örvendezni az ő születésén, mert nagy lesz az Úr előtt, bört és részegítő italt nem iszik és még az ő anyjának méhétől fogva sz. lélekkel betelik“, — beszél szerepléséről is, hogy „az Izráel fiai közül sokat megtérít az ő Urukhoz, Istenökhöz, mert ez ő előtte fog járni az Illyés lelkével, hogy az atyáknak sziveket a fiakhoz fordítsa és az engedetleneket az igazaknak bölcseségekre, hogy az Úrnak készítsen tökéletes utat“ (Lukács 1¹⁴⁻¹⁷). Az angyal eme szavaira, Zakariás egész természetesen válaszol: „mint ismerhetem én azt meg? mert én vén vagyok és az én feleségem is igen idős“. Erre aztán előáll az angyal az ő küldetésével, hogy ő Gábor, ki az Isten előtt áll s elbocsáttatott, hogy szóljon Zakariással s ezeket az örvendetes dolgokat jelentse néki. Sőt, hogy megmutassa isteni küldetését, jelt is mutat és hagy hátra, t. i. Zakariást elnémitja s néma fog lenni — ugymond — mindaddig, míg a jelzett dolgok meg nem történnek, mert nem hitt az ő beszédjeinek, amilyenek pedig betelnek az ő idejökben. És valóban néma lett Zakariás, mert mikor kiment az oltár mellől, a melyen jóillatot gerjesztett s az örök lámpát készítette el, amely azt jelezte,

¹⁾ Egy keleti monda szerint Erzsébet Zakariásnak egy csókjától lett viselőssé.

hogy a nép a világ világossága tartozik lenni,¹⁾ nem tudott a néphez szólani, csak intett nekik s azok eszökbe vették, hogy bizonyosan látomása volt a templomban, azért nem tud szólani.

Ime a templomi jelenet, mint a K. J. születésének előjátéka! Ki ne ismerné fel a hasonlóságot e jelenet s a Sámson és Sámuel származási története között?

Igazán csodás egy jelenet! De nem az, amit Lukács elbeszél, amelyhez nincs okunk, mint valósághoz ragaszkodni, hanem csodás az, a mit Breest jelez, hogy az Isten, a ki az ó-szövetségben a Sinai hegyen trombita harsogás s rettenetes mennydörgések között jelentette ki a maga akaratát s az egész nép félt és reszketett: most, mikor új-szövetséget akar kötni, egy néma ajaknak hallgatásában közli a maga jelenését az egész nép előtt.²⁾

Az a templomi jelenet nem más, mint zsidó-keresztyén képzelet, a melyből azt a gondolatot kell kivennünk, hogy Zakariás eltűnőhetett a felett, hogy esetleg még lehet gyermekük, hiszen annyian voltak ő előttük, akiken az Úr könyörült, mért ne lehetnének ők is ilyen kedvesek? Lelki látomány lehetett, melybe maga, Lukács mintegy beleképzelte a tisztes Zakariást s aztán a saját elképzelt jelenetét csodás színekkel megrajzolva, a valóság tetszetős alakjában tárta elénk.

Erzsébet a templomi jelenet után csakugyan viselős lett s ez állapotának hatodik hónapjában látogatta meg őt Mária, miután az Úrnak angyala őhöz is elküldetett Názáretbe, ahová csak három hónap múlva tért vissza.

Ezután aztán Erzsébet megszülé gyermekét, akinek születése felett mindenki örült, aki a szomszédsághoz s rokonsághoz tartozott, mert az Úr nagy kegyelmességének jelét látták a dologban. Nyolcad napra körülmetélték s Zakariásnak akarták nevezni a gyermeket. De Erzsébet tiltakozik ellene »semmiképen nem; hanem Jánosnak neveztessek.« A rokonok nem tudják megérteni e tiltakozást s azt, hogy János legyen a gyermeknek neve, s így adnak kifejezést gondolkozásuknak: »senki nincsen a te nemzetséged között, aki ilyen névvel nevezetnék.« Majd az apához, Zakariáshoz fordulnak, hogy az jelezze, minő nevet kapjon a gyermek. Zakariás még mindig néma levén, táblát kért s ezt írta rá: »János néki neve.« A rokonok csodálkozása még nagyobb lett, hogy ime a férj is olyan nevet akar, aminőt nem használnak az egész nemzetségben. Természetesen még nagyobb lett aztán a csodálkozás, amikor egyszer csak megnyilatkozik Zakariás ajka s áldja az Urat, áldja egy olyan szép imádságban, amely egyik legszebb gyöngye az ujszövetségi iratoknak. Benne van abban rövid vonásokban mindaz a nagy és jóságos cselekedete a Jehovának, amelyet az ő »választott népé«-vel tett az idők folyamán; benne van abban

¹⁾ Breest: „Johannes der Täufer“ Lipcse 1881. 19. l.

²⁾ s. m. 24. l.

az igaz istenfélelem fogalma s jelentősége; benne a szülei szívnek minden öröme és boldogsága az Úr könyörülő tettének hatása alatt; benne az édes apának gyermeke számára minden örömet s boldogságot óhajtó gondolata s érzése, amely által aztán mintegy kijelöli a fiu előtt az élethivatást, melyet betöltenie, az utat, amelyen járnia kell.

Ennyi Lukács előadása szerint a születési történet, melynek csodás mozzanatai közé oda kell sorolnunk még azt is, hogy mikor Mária meglátogatta Erzsébetet, ennek méhében a magzat repesett s megtelt szentlélekkel ő maga is, úgy hogy fenszóval így szólott Máriához: »áldott vagy te az asszonyok között és áldott a te méhednek gyümölcse!« Sőt hogy a csodálatos elem annál nagyobb legyen a leírásban, Erzsébet azt is tudja már, hogy Mária is viselő, mert így szól hozzá: »honnét vagy ez nékem, hogy az én Uramnak anyja én hozzám jöjjön?« Tudja pedig ezt onnan, mint maga mondja, hogy mikor Mária köszöntésének szavát hallotta, repesni kezdte örvendezéssel a magzat az ő méhében.

Ha már most ezeket a leírásokat, melyekben lehetetlen föl nem ismerni az írónak azt a törekvését, hogy teljes összefüggést akar létesíteni a Keresztelő János és Jézus születése között, miután Keresztelő Jánost már csakugyan úgy ismerte magának az idvezítőnek nyilatkozatai alapján, mint úttörőt a Messiás előtt, megvizsgáljuk, mai felfogás szerint, az eredmény csak annyi lesz: Keresztelő János szülei idős emberek voltak, de őket is mint másokat, idősvoltuk dacára megáldotta az Úr gyermekkel, akit aztán Jánosnak neveztek, hogy a gyermeknek nevében is kifejezzék az Istennek ama könyörületességét, melylyel elvette szívöknek keserűségét, elvette a zsidófelfogás szerint a házásokat érhetett legnagyobb gyalázatot, a gyermektelenséget.

Ott van többre szükségünk, ahol már az Úr lelke szól mintegy a prófétából, kinek szavára a zsidó nép oda gyűl a pusztába, hogy hallja az örvendetes ígéket: »közel az istennek országa«, — hogy hallja az utasítást: »térjete meg!«

Ezek után e részben még csak arról kell szólnunk, hogy mikor született Keresztelő János? Vagyis ki kell mutatnunk az időpontot, amelyben e nagyrahitott egyén meglátta a napvilágot.

Lukács előadása szerint, mikor Mária meglátogatta Erzsébetet, ez áldott állapotának hatodik hónapjában volt. Vagyis e tudósítás szerint Keresztelő János Jézust ennyivel előzte volna meg a világra jövetelben. Ezzel az evangéliomi adattal szemben Cludius véleménye az, hogy Keresztelő János Jézusnál körülbelül 30 évvel idősebb volt¹⁾.

Hogy a Lukács adatát elvessük, mint helytelent, nincs rá semmi okunk. Keresztelő János szereplésében sem kereshetni az

¹⁾ Cludius „Zeit und Lebensdauer Johannes des Täufer“ a Henke Museum H. k. 502 l.

esetleg talán erre utaló nyomot, hiszen 30 éves korában is taníthatott úgy, mint 60 éves korában, — sőt az ifjúkor hevesége, kiméletlen szókimondása, rettenthetlen bátorsága, mely harcra hívta ki a zsidó nép akkori vezetőit, egyenesen arra engednek következtetni, hogy csakugyan olyan korú volt, mint Jézus, vagyis születési ideje csak hat hónappal esik előbbre a Jézusénál.

II.

Ha már most tovább kísérik Keresztelő János élettörténetét, első sorban is azzal kell tisztába jönnünk, hogy fellépéséig, mely új korszakot kezdett, minő körülmények között folyt élete.

Az evangéliomok ebben a tekintetben épen semmit sem nyújtanak. A nagy részletességgel előadó Lukács is elhallgat s egyetlen biztos adatot sem szolgáltat, melyen elindulhatnánk s kereshetnők a gyermek növekedésének, szellemi erősülésének körülményeit. Mint nem ismerjük Jézusnak gyermek s ifjú korát, úgy homály borítja a Keresztelő János e korbéli életét is.

Lukács csak ennyit mond: »a kis gyermek pedig nevededik és erősödik vala lelkében és pusztákban vala mind a napig, melyen meg kellene magát az Izraelnek mutatni.« (1⁸⁰).

Ennyi és nem több az, amiből valamiképen képet kell rajzolnunk a Keresztelő János gyermek s ifjú koráról.

De hát kiknek gondviselése alatt növekedett? Kik tanították, hogy lelkében erősödjék s mikor és miért ment a pusztába?

Az első gondviselők bizonyára szülei voltak, kikről nem tudjuk, hogy meddig éltek. Nem túloz, csak a szülők örömét s boldogságát rajzolja meleg szavakkal Mandel, mikor ezeket írja: „az öregedő, gyöngéd édes anyának ő képezi egyetlen gondját, — az öregedő, szelid édes apa oktatja a szent dolgokban, ő neki egyetlen öröme¹⁾. E felfogás szerint tehát, a gyermek, gyermek korának zsenge idejét otthon, a boldog szülei hajlékban tölti, ahol szemefénye volt szüleinek, kiknek alkonyra hajló napjaikat megaranyozta gyermekörömevel, — megédesítette lelki erősödésével, amelyet maga az édes apa segített elő, tanítgatván őt a „választott nép“ történetére, a melynek olyan fényes lapjai vannak s a mely néphez tartozik a gyermek is. — Sőt Mandel szerint egyenesen maga az édes apa vetette el a magvakat arra, hogy fiából jó szónok legyen²⁾).

Hogy a szülék a meddig éltek, gonddal ápolták a gyermeket, fejlesztették értelmét, az egészen természetes dolog. Zakariás is, Erzsébet is féltő gonddal őrködtek, mint őrködnek a szülék ma is, gyermekük felett s ha a gondviselés életüket addig tartotta, hogy fioknak lelkét is mivelhették, minden bizsonnyal megtettek mindent, ami tőlük telhetett. De később, midőn már ők nem voltak, hol tanult a gyermek?

¹⁾ i. m. 8. l. — ²⁾ u. o.

Keim felteszi azt a lehetőséget, hogy Jeruzsálemben tanult a templom s iskolák közelében, a melyek ellen aztán küzdelmet folytatott. Itt ismerhette meg, — de azért bárhol is megismerhette a farizeusokat s írásmagyarázókat¹⁾.

E feltevéshez hozzájárulhatunk azért, mert az esetleg árván maradt gyermeknek ott a központban könnyebben elősegíthették kiképeztetését, mint otthon. De hozzájárulhatunk abban az *esetben is, ha szülei éltek* is. Mert Zakariás minden bizonynyal rajta volt, hogy fia a központban tanuljon, ott ismerje meg azokat a dolgokat, a melyek érdekében szólnia s tennie, s a melyek ellen majd esetleg küzdenie kell.

Ott Jeruzsálemben kellett s lehetett igazán megismernie a farizeusokat, a kik ellen aztán oly kiméletlenül lépett fel. A fővárosi élet mozgalmáiban kellett ifjú kedélyének mintegy megundorodnia azoktól a visszaélésektől, a melyek ott napirenden voltak. Tisztába jöhetett ifjú észszel is, hogy a mit a farizeusok, sadduceusok, essenusok képviseltek, az nem volt a régi igaz zsidó vallásnak vallás-erkölcsi tételei között. Mert ez a három irányzat volt az, a melyhez a zsidók tartoztak. Ezek közül valamelyikhez csatlakozott mindenki. És akármelyik pártnak lett feltétlen hive, nyomon kísérte a régi valláshoz való hűtlenség. A farizeusok, mint Beyschlag megjegyzi: „az igazi izráelitaság torzképé“-t²⁾ képezték, mert a vallás lényegét a szívből a külsőségekbe helyezték át, — mert a „mózesi törvény betűjével szemben a maguk új tanait“ akarták érvényre emelni és pedig a dolog természetes folyamánának megfelelőleg önhaszonból, önérdékből, hiszen a hatalomnak birtoklása volt a főcél, amit el is értek, mert csakugyan ők voltak a nép legnagyobb részének vezetői s mint ilyenek, a nekik elméletileg segítő írásmagyarázókkal együtt az utánok haladókat vallás-erkölcsi szempontból teljesen lenyügözték, valósággal rabbá tették s a ceremóniáskodást a legnagyobb mértékben kifejtették. Velök szemben, mint ellenlábasként szerepeltek a sadduceusok, kik „merev konservativismus“-ban leledzettek, — a „meggyőződés nélküli, — a nép életben tehetetlen“ pártot képviselték, annyira, hogy a nyilvános életben még csak nem is merészelték egyebet, mint farizeusi tételeket gyakorolni³⁾. A harmadik irányzat, az essenus sem volt valami nagyon követésre méltó, mert az csak „téves utánsása volt a régi prófétai életmódnak, — vegyes színű hasonképe a zsidó s görög keleti mysticismusnak“⁴⁾.

Ezt a három pártot a maga igazi mivoltában, a maga jellemző vonásaival ugyan hol ismerhette volna meg igazabban K. J. mint éppen a fővárosban? Mondjuk ki őszintén: azt hogy olyan félremagya-

1) Keim Th. „Geschichte Jesu“ III. k. 122. l.

2) Leben Jesu. II. k. 21. l.

3) Beischlag i. m. u. o.

4) u. o.

rázhatlanul erős támadást intézett e pártok ellen, — hogy olyan jól rá tud mutatni beszédjeiben a baj forrására, egyenesen annak tulajdoníthatni, hogy közvetlen közelből ismerte azokat, a kik ellen fellépett. Támadása éppen azért volt olyan hathatós, mert mindenki azonnal ráismert arra, ki ellen intézve volt s ez csak úgy tehető fel, ha csakugyan ismerte közelről ellenfeleit.

De ha így elfogadjuk, hogy Jeruzsálemben, — vagy mondjuk a zsidóság valamely más nagyobb városában nevededett K. J.¹⁾ hogy kell értenünk a Lukács ezen kifejezését: „... és a pusztákban vala mind a napig, melyen meg kellene magát az Izráelnek mutatni“? (1₈₀).

A megértés igen könnyű. Ugyanis egész bátran fölvehetjük, hogy miután megismerkedett a vallás-erkölcsi viszonyokkal, — miután tisztába jött azokkal, kik a népet rossz irányban vezették, — miután megundorodott a pártok visszaéléseitől, — miután látta, hogy csak igen kevesen vannak, kik az igaz úton járnak, elhagyja eddigi helyét s miután úgyszólván szokásban volt az elvonulás, ő is a pusztában keres üdülést az után a sok kellemetlen látvány után, melyeknek szemtanúja volt. Saját lelki nyugalmanak megőrzése bírhatja rá, hogy elvonuljon.

Csak hogy ha a pusztába vonúl, elhagyja a társas életet s úgy él, amint azt evangélistáink, írják, akkor egészen az essenusok pártjához tartozónak kell állítanunk. Keim, már idézett művében, csakugyan fölveti azt a nézetet, mely szerint K. J. talán éppen ahoz az essenus irányzathoz tartozott, amelyet egy Banus nevű egyén képviselt, ki az ötvenes években szerepelt s a jeruzsálemi nők előtt nagy hirben állott, a kihez a történetíró, Josephus is három évig járt²⁾. De ugyancsak ez az író is ellene szól annak, hogy K. J. essenusnak tartassék s határozottan tiltakozik pld. Mandel, hogy anachorétának tekintsük³⁾.

És valóban úgy is áll a dolog, hogy K. J.-t nem lehet az essenusokhoz tartozónak tekinteni, nem, mert a pusztába vonulás még nem jelentette az essenuságot, — az önmegtartoztatás, az életmód, habár külsőleg arra mutattak, hogy aki ezeket cselekszi, az essenus, de lényegileg más K. J. mint essenus. Az, a mi felépésében, beszédjében nyilatkozik meg, minden lehet, csak éppen esszenizmus nem. Talán fölvehetjük pusztába vonulása okául azt is, hogy megismervén saját születési történetét, abból vonta le magára nézre azt a következtetést, hogy a mit megtettek a régi időben, azt ő is megteheti. Talán fülébe csenghettek atyjának szavai is, — ha esetleg addig élt, hogy tanítsa, — s a mit azok mondtak neki, hogy isten-embere legyen, azt akarta megvalósítani.

¹⁾ K. J. Jeruzsálemben való növekedését fogadja el Dr. Masznyik Endre is „Pál apostol élete s művei“ című művében I. k. XXIX. lapon. Ellenben Strauss határozottan essenusnak állítja. (Das Leben Jesu für deutsche, Volk beurteilt. II. kiadás 1864. 191. l.)

²⁾ i. m. 122. l. — ³⁾ i. m. 8. l.

Ott a pusztában elmélkedhetett saját sorsa felett, — töprenghetett, hogy mi is lehetne hivatása. — gondolkozhatott, hogy ideje volna már egy erős támadást intézni a népet ámitók ellen, kik vakvezérek gyanánt működnek a vallás és erkölcs dolgaiban. És gondolkozása közben rájöhetett arra a meggyőződésre, hogy talán épen ő volna alkalmas ennek a támadásnak megtételére.

De melyik pusztában s meddig tartózkodott? Ez a kérdés is felmerülhet igen sok ember előtt, ki érdeklődik K. J. iránt. Felmerülhet, mert esetleg következtetést nyujthat arra, miért tudott fellépésével olyan óriási hatást elérni.

Ha csakis az elvonulást vesszük tekintetbe s nem gondolunk a fellépésre s az azután következett tanításra, bátran elfogadhatjuk azt a helyet, melyet Mandel jelöl ki, t. i. hogy ott Juta vidékén volt az a pusztta, amelyben tartózkodott, a mely vidéken feküdt Maon városa, ahol Dávid király idejében a 4000 juhos s 1000 kecskés Nábál lakott s itt „pompás pásztor élet volt, — a tavaszi időszakban a virágok illatárjával Saron sem vetekedhetett, — a vadméhek mézével táplálkozhatott az elvonuló, míg a sáskák a szomszédos szántóföldeken tenyésztek¹⁾. S Mandel szerint a téli időszakban „bizonyosan hazament K. J. a hol szives fogadtatásban részesült s a kik ismerték, kétszeresen becsülhettek názirságáért.“²⁾

Ezen a vidéken lett volna tehát Keresztelő János addig, míg föl nem lépett. És Mandel szerint, fölvehetjük, hogy föllépése előtt egy teljes évtizedet töltött . . . az önmaga választotta askezisben³⁾. Vagyis meglehetősen hosszú időt töltött az előkészületben, hogy annál alaposabban számot vessen magával, — annál jobban tisztába jöjjön a rá váró dolgokkal, amelyek esetleg egész új korszakot teremthetnek, mert alapjukban kellett megtámadni a fenálló intézményeket, — mert épen azok ellen kellett kikelnie, akik eddig a nép vezetői voltak. Az ezekre való gondolás lehetett az oka az életmódnak is, melyet követett s amelyet később is megtartott, a midőn már a nép tömegesen kereste fel a pusztában. Térjünk át azért arra az időre, amelyben fellépett s így menjünk bele a tulajdonképeni tárgyunkkal való foglalkozásba, amelynél már nem lesz annyi föltevésre szükség, mert a legendás elemek nem szerepelnek s ha itt-ott akad is kétes mozzanat, könnyen túlléphetünk rajta, mint amely nem lehet akadály Keresztelő János szereplésének megítélésében, — jellemének megállapításában s személye fontosságának kellő méltatásában.

¹⁾ i. m. 9—10 l. Maon helyett *Engeddi*-vel is jelzik a helyet, a melynek közelében tartózkodott K. J. a Holt-tenger mellett s a Beit-Anina-völgy keleti oldalán Ain Karim keleti részén ma is mutogatják azt a sziklába vajt helyet, a hol K. J. lakozott.

²⁾ u. o. 10. l.

³⁾ u. o. 7. l.

III.

Jöjjünk először is azzal tisztába, hogy mikor lépett fel Keresztelő János?

Erre a kérdésre a feleletet Lukácsnál keresve, a következő választ kapjuk: „a Tiberius császár birodalmának tizenötödik esztendejében, mikor Judea tartományában tisztartó volna Poncius Pilátus és Galileának negyedes fejedelme Hérodes, Itureának pedig és Trakhónitis tartományának negyedes fejedelme az ő atyafia Filep és Abiléné tartományának Lisániás volna negyedes fejedelme, — Annasnak és Kajafásnak főpapságuk alatt, lőn az Úrnak szava Zakariás fiához, Jánoshoz a pusztában és méne a Jordán mellett való minden tartományba, prédikálván a megtérésnek keresztségét a bűnöknek bocsánatjokra“ (Luk. 3₁₋₃). Ez az evangéliomi hely, mint látható, nagy körülírással határozza meg a fellépési időt, amely számmal is jelzett, tehát Tibérius, uralkodásának 15. esztendejére esett volna.

Dehát mikorra esik a Lukács által jelzett idő? Tibérius uralkodása 14—37-ig terjedt. E szerint a Keresztelő János fellépése a 29-ik évre esik. Köhler is így vélekedik, csak hogy ő még körülményesebben is meg akarja határozni az időpontot, nem elégedvén meg az esztendővel, annak is utána számít, hogy melyik évszakban léphetett fel. Hogy számításában valahogy hiba ne essék, 28-at és 29-et fogadja el esztendő gyanánt s miután számításokat tett, azt mondja: „Keresztelő János 781- őszén (okt. nov.) vagy 782 tavaszán (márc. ápril) léphetett fel“¹⁾. A két időpont közül aztán az elsőhöz csatlakozik, mert „így van ideje Jánosnak előkészítő munkát folytatni“²⁾.

A Márk és János neve alatt levő evangéliomokban keresve a fellépési időt, a Márk előadásából az vehető ki Köhler szerint, hogy „a Keresztelő János Jézus fellépése előtti működése nem terjedt egy esztendőre“³⁾. A János előadásából pedig az a részlet veendő figyelembe, a melyet a 2₂₀-ban olvashatunk, ahol az áll: „negyvenhat esztendeig építetett ez a templom és te három napon felépítenéd azt“? „Ezt a kérdést a zsidók tették Jézusnak, akitől jelt kértek s Jézus azt mondotta nekik: „rontsátok el a templomot és harmadnapra felépítem azt“. A szóban forgó templom, amelyről a zsidók beszélnek, nem más, mint a Heródes temploma, melyet Heródes uralkodásának 18-ik éve elején vétegett munkába (735-októberében) s ha 46 évig épült s ezt az időt így vesszük, mint a templom fennállásának korát, akkor a zsidók nyilatkozata 782 tavaszán lehetett, amelyet megelőzőleg János már működött“⁴⁾.

¹⁾ i. m. 40. l.

²⁾ i. m. 41. l.

³⁾ Köhler: „Johannes der Täufer“ Halle 1884. 39 l.

⁴⁾ Köhler. i. m. 40 l. A fellépési időre vonatkozólag Leopold i. m. 55. l. azt mondja: „hogyan Keresztelő János mikor lépett fel, azt sem az ev. sem

A nélkül, hogy kicsinyelnők a fentebb nevezett író nagy lelkiismereteskedését, melyet az évszaknak meghatározásában is kifejt, nem tartjuk szükségesnek, hogy megállapítsuk őszkor vagy tavaszkor lépett-e fel Keresztelő János, elég annyit tudnunk, hogy körülbelül 29-ben, de ekkor már biztosan fellépett, kezdte el munkáját és pedig a Lukács előadása szerint: „a Jordán mellett való minden tartományban (3 9). — a Máté neve alatti evangéliom szerint: Judeának pusztájában (3 1). — a Márk előadása szerint egész Judeának tartományából s a Jeruzsálemből hozzá menők körében, — végre a IV-ik evangéliom szerint Béthabarában, a Jordánon túl, ahol János keresztel vala (1 28).

Nagyobbára azonosak ez adatok, kivéve a IV-ik evangélistáét, a melyet itt nem is veszünk figyelembe, hanem csak a későbbi időre vonatkozólag, amikor János keresztelt. Hanem azért az eltérés könnyen észrevehető a synoptikusoknál is. Ugyanis Lukács idézett helyén arról van szó, hogy „méne a Jordán mellett való minden tartományba,“ — Máténál akkor az időben eljőve Keresztelő János, ki prédikál vala Judeának pusztájában“. — Márknál pedig az áll: „keresztel vala János a pusztában . . . és kimegyen vala ő hozzá az egész Judeának tartománya és a Jeruzsálembeliek is mindnyájan megkeresztelkednek vala ő tőle a Jordán vizében“ (1 4-5).

Hát hol lépett fel ezek szerint?

Talán nem tévedünk, ha azt fogadjuk el, hogy ott, ahol elvonultan élt, amely hely nem is volt olyan messze sem Judától, sem Hebrontól, sem Jeruzsálemtől. Ott lépett fel, ahol annyi ideig tartózkodott már s onnan ment aztán tovább egy olyan irányba, amely alkalmasabb volt a néppel való érüklözésre, amely irányban találhatott egy olyan pontot, ahol keresztelhetett is. Az evangéliomok „puszta“ kifejezése erre enged következtetni, s hogy aztán a Jordán mellett kellett a megkezdett munkát folytatni, az a fentebbi adatokból határozottan kiviláglik. Hogy a Jordán melletti működés is „pusztában“ valónak van mondva az evangéliomokban, nem szolgálhat akadályúl, mert a Jordán vidéken csakugyan volt olyan pont nem egy, melyet bátran nevezhettek pusztának.

És miként lépett fel? . . . Talán valami nagyszerű megjelenésben, mely az embereket bámulatra ragadta már külsőségénél fogva is? Talán maga az alak is olyan volt, mely hódította?

Josephus nem mondják ki határozottan. Annyit látunk csak, János már elkezdte akkor az ő korszakalkotó munkáját, mikor Jézus fellépett, — de hogy meddig működött előbb, egy esztendeig, egy félig, vagy pár hónapig . . . nem tudjuk“. B e n g e l szerint a Keresztelő János és Jézus fellépése között nem volt egészen egy félesztendő (ordo temporum 205). Cludius azt bizonyítja, hogy Keresztelő János már a nagy Heródes idejében megkezdte prófétai hivatalát. Erre aztán méltán mondhatjuk Leopolddal: „de hát ezt, hogy hallgathatták el az evangélisták?“ hogy hallgathatta el különösen Lukács, ki ugyanám nagy körülményességgel ír erről a Keresztelő J.-ról! Eustace i. m. 45. lapján úgy vélekedik, hogy a fellépés a Kr. u. 26. őszén történt s 27. tavaszáig tartott az előkészítés.

A két első evangélista elég körülményesen tudósít, Keresztelő János öltözetéről, mely „teveszőrből“ volt s „az ő derekának öve bőrből csinált“ (Máté 3₄. Márk. 1₆). Sőt az életmódot is megismertetik, t. i. hogy „élelme . . . sáska s erdei méz“ volt. (u.o).

Sem a ruházata, sem az életmódja nem volt feltűnő, legfőlebb azt a benyomást teszi az olvasóra az ev. előadása, hogy Keresztelő János az egyszerűséget kereste mindkettőben anélkül, hogy akár az egyikkel, akár a másikkal hatást akart volna elérni. Öltözködött úgy, amint lehetett s élelme az volt, amit a pusztá adott az ő vendégének. Ruházata nem volt a régi próféták utánzása, mert bár Illésről az van írva a Kir. II. könyve 2₈-ban, hogy szíj-öv köríté derekát s bár tudjuk, hogy a hamis próféták ezt a külső jelt használták s ezzel a ruházattal öltözködött Keresztelő János után egy ember-kor mulva a Josephus által említett Banus¹⁾. hogy a népet azzal is ámítsa, Keresztelő Jánosról nem lehet föltenni, hogy ruhájával akart volna hatni. Ez az ő nemes gondolkozásával nem egyeztethető össze. Élelmét adta a pusztá, melynek méze és sáskája nemcsak neki szolgált ilyen gyanánt, hanem mindazoknak, kik a pusztai életmódot követték. Ugy Arábiában, mint Afrikában a szegényebbek ették a sáskát s Keresztelő János mint pusztai lakos szintén rá lehetett kényszerítve, hogy így éljen.²⁾

Tüdös István dr.

¹⁾ Josephus. Vita 2.

²⁾ Weser: Handwörterbuch 612. sz. lapján leírja azt is, miként ették s eszik ma is a sáskát, t. i. kiszáritják a napon, sóba áztatják vagy sóban megfőzik, vajba is szokták tenni, vagy liszté őrlik s pogácsának megsütik.